

УДК 378:78.072(045)

З. П. БОГДАН

викладач

О. В. ПОЛІЩУК

викладач

В. В. ГЕРАСИМЧУК

викладач

Луцький педагогічний коледж

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА

У статті розглянуто аспекти концертмейстерської майстерності, що виявляються в роботі музиканта, який виступає на концертній естраді партнером солістів. Висвітлено роботу концертмейстера в різних напрямках: із солістами-вокалістами, солістами-інструменталістами, хором. Велику увагу приділено розвитку вміння “читати з аркуша”. Відзначено специфіку діяльності концертмейстера в роботі з вокалістами.

Ключові слова: концертмейстер-піаніст, функції концертмейстера, майстерність, музично-виконавські здібності.

Стратегічним завданням вищої школи, згідно з Національною доктриною розвитку освіти, Державною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття), є виховання творчої особистості, спроможної здійснювати продуктивну професійну діяльність на високому загальнокультурному та фаховому рівнях.

На сучасному етапі музично-педагогічна освіта потребує підготовки всебічно освіченого фахівця, який володіє високою культурою й багатим творчим потенціалом. Педагогічна майстерність та ерудиція майбутнього викладача сприятимуть розширенню світогляду й духовності його вихованців.

Виконавська діяльність концертмейстера, безперечно, посідає особливе місце в низці проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів у галузі естетики, педагогіки, психології, музикознавства.

Проблемі розкриття концертмейстерської майстерності присвячено суттєві доробки відомих авторів-музикознавців: К. Виноградова, Р. Верхолаза, В. Кримчужиної, М. Крючкова, Є. Кубанцевої, Ю. Левченко, Б. Ломова, А. Люблінського, Р. Сулейманова, Г. Шахова та ін.

Водночас, на нашу думку, деякі аспекти цієї проблеми розкрито недостатньо ґрунтовно.

Мета статті – висвітлити аспекти діяльності концертмейстера в процесі фахової підготовки студентів.

Аналіз музично-педагогічної літератури дає підстави резюмувати, що поняття “концертмейстер” багатозначне: концертмейстер – перший скрипаль оркестру; концертмейстер – музикант, який очолює кожен з груп струнних інструментів оперних чи симфонічних оркестрів; концертмейстер – пі-

аніст, який допомагає виконавцям (вокалістам, інструменталістам, артистам балету) розучувати партії та акомпанувати їм на концертах [1, с. 14].

Згідно з “Великим тлумачним словником сучасної української мови”, концертмейстер – “піаніст, який допомагає виконавцям учити їхні партії та акомпанує їм під час концертів” [2, с. 452].

Концертмейстерська діяльність виявляється в багатьох аспектах: діяльність музиканта-піаніста, який виступає на концертній естраді партнером солістів; діяльність піаніста, який розучує партії зі співаками в спеціальному класі; діяльність піаніста, який акомпанує хореографам у спеціальному класі, в класі диригування чи постановки голосу. Існує відповідна навчальна дисципліна на музичних відділеннях педагогічних навчальних закладів.

Творча діяльність концертмейстера включає виконавську, педагогічну й організаційну роботу. Майстерність концертмейстера надзвичайно специфічна. Її змістовний аспект включає як величезний артистизм, так і різноманітні музично-виконавські здібності та знання.

Важливою складовою професіоналізму є також наявність у концертмейстера виконавської культури, що передбачає відображення його естетичного смаку, широти кругозору: свідоме ставлення до музичного мистецтва, готовність до музично-просвітницької роботи. Відтак, правомірно говорити про багатогранність професійних завдань, що стоять перед піаністом-концертмейстером.

Акцентуємо увагу на основних аспектах і загальноспецифічних ознаках у роботі концертмейстера. Перш за все, він повинен досконало володіти інструментом – як у технічному, так і в музичному плані. Професійний концертмейстер повинен мати добре розвинений музичний слух, уяву; уміти швидко охоплювати весь твір цілком і повноцінно відтворювати його художньо-образну сутність та форму. Для цього необхідне вміння швидко освоювати музичний текст, враховуючи такі моменти, як структура твору, художня ідея, характер та динамічний розвиток музично-виконавських здібностей.

Говорити про “другорядність” функції концертмейстера неправомірно хоча б тому, що фактура партії акомпанементу вокальних та інструментальних п'єс буває настільки складною, що часто потребує від піаніста майстерності найвищого класу. Майстерність вимірюється не тільки елементарною синхронністю партії фортепіано з партією соліста, не тільки балансом співвідношення звучності обох партій, а головне – створенням цілісної звукової картини-образу, що народжується в спільній творчій діяльності обох партнерів.

Відзначимо, що суттєвим у діяльності концертмейстера є вміння й готовність бути “другим”. Відсутність цієї здатності стає особливо помітною під час виступів на сцені, коли концертмейстер, намагаючись бути першим, “перекриває” соліста, порушуючи ансамбль і руйнує архітектоніку твору. Усе повинно працювати на композитора, надзвичайно важливо відчувати міру, зберігаючи звуковий баланс.

Багато виконавців та педагогів стверджують, що при знайомстві з музичним твором велику роль відіграє вміння швидко ознайомитися з нотним матеріалом.

Безперечно, професіоналізм концертмейстера також передбачає його блискучу здатність швидко читати з аркуша. Чим краще музикант читає, тим швидше й легше формуються в нього ідеальний образ твору та план його інтерпретації. Читання з аркуша – це органічна складова загального музично-виконавського потенціалу, і без цього вміння жоден піаніст не зможе стати професійним музикантом-художником.

Очевидно, що в музиканта-початківця основним джерелом пам'яті є миттєве сприйняття нотного тексту. Саме через це він переносить на клавіатуру кожен звук окремо, що й робить процес читання з аркуша повільнішим.

У структурі вміння читати з аркуша домінують такі моменти:

1) зорове сприйняття нот, які запам'ятовуються й зберігаються у вигляді уявлень (сенсорно-перцептивне);

2) створення цілісного музичного образу (розумове відображення);

3) зображальне сприйняття (слухові, зорові, моторні уявлення) [3, с. 88].

Вважаємо, що головною умовою розвитку швидкого читання з аркуша повинна бути щоденна наполеглива праця.

Композиторський задум професійніше здійснюватиметься в єдності виконавської майстерності концертмейстера та соліста.

У фаховій підготовці музиканта звертаємо увагу на те, що досягнути високого художнього результату в єдності соліста та концертмейстера неможливо без професійної майстерності. Зауважимо, що почуття ансамблю – це дар особливого роду. Піаніст-концертмейстер має бути основою цілого. У його руках більша частина “музичного простору”: гармонія, метрична структура, багатство тембрового колориту. Концертмейстеру-піаністу доводиться працювати з різними виконавцями, які відрізняються не тільки музичними здібностями, а й рівнем музичної підготовки. Тільки розуміння та творча злагодженість партнерів народжують той високий художній вплив ансамблю, який без певного “симбіозу” партнерів неможливий.

Звертаємо увагу й на психологічний стан концертмейстера: хвилювання під час публічного виступу. Особистий досвід виступу на сцені, спостереження за колегами-музикантами, успішні чи невдалі виступи на конкурсах та концертах вимагають багато фізичних і душевних сил. Тому воля й самоконтроль – вкрай необхідні якості концертмейстера. При виникненні будь-яких музичних непорозумінь безпосередньо на сцені він повинен твердо пам'ятати, що ні зупинитися, ні виправляти свої помилки неприпустимо, як і висловлювати свою невдоволеність мімікою або жестом.

Більшість концертмейстерів-композиторів вважали фортепіано тим інструментом, який у дійсності може відтворити всю сутність оркестрової партитури, а в деяких випадках партія фортепіано може імітувати звучання багатоголосного симфонічного оркестру.

Відзначимо також специфіку роботи концертмейстера, що передбачає необхідність володіння такими вміннями, як підбір на слух супроводу до мелодії; елементарна імпровізація вступу, перегри, варіювання фортепіанної фактури акомпанементу при повторенні куплетів тощо. Конкретне фактурне оформлення підбраного супроводу повинно відображати основні показники мелодії – її жанр і характер.

Наголошуємо: відповідальним моментом у житті кожного музиканта є його публічний виступ, коли на суд публіки виноситься результат його напруженої творчої праці.

Робота концертмейстера в різних інструментальних класах, з хором чи солістами, у класі диригування чи з колективом має як загальні, так і специфічні особливості. Розглянемо деякі з них.

У роботі з вокалістами піаніст-концертмейстер повинен бути “правою рукою”, наставником, на якому лежить велика частка відповідальності не тільки в повсякденній роботі над твором, а й у загальній підготовці вокаліста. Будь-які неточності, пов’язані з порушенням метру, дуже відчутні, коли вокаліст працює з концертмейстером. У таких випадках, як ніколи, потрібні музично-чутливий слух концертмейстера, його постійна увага до кожної “дрібниці”. Іноді навіть знання концертмейстером поетичного тексту рятує ситуацію під час виступу.

Якщо вміння тримати темп для музикантів вважається цінною, важливою якістю, то для концертмейстера-початківця це абсолютно необхідно. Навіть вокалісти високого рангу потребують допомоги кваліфікованого концертмейстера. Сценічні репетиції зумовлюють у концертмейстера наявність знань не тільки партій солістів, а й хорових та оркестрових епізодів.

У диригентському класі від концертмейстера вимагають уміння грати за рукою диригента, що має бути в полі зору постійно поряд з текстом і клавіатурою. Пріоритетне значення має ауфтакт, який “скаже” як про темп, так про характер і динаміку твору. Під час роботи з диригентом концертмейстеру важливо розуміти жести останнього, слідкувати за темповими змінами, разом з рукою диригента відтворювати як звучання хору (партитури), так і звучання оркестру.

Піаніст має вчити не тільки інтонаційну партію акомпанементу, а й основну хорову партію з літературним текстом, за рукою диригента брати дихання, внутрішнім слухом проспівувати основний тематичний матеріал. Концертмейстер повинен бачити рухи диригентських рук, точку удару, з якою мають синхронно збігатися хоровий спів та супровід. Навички гри за рукою диригента є дуже специфічною якістю й вимагають від піаніста-концертмейстера високого професіоналізму.

Навчити концертмейстерської майстерності – важливе завдання фахової підготовки студента-музиканта.

Зауважимо, що специфіку концертмейстерського класу неможливо отримати тільки на заняттях зі спеціальності. Концертмейстер, вивчаючи оперні арії, сцени з опер, концерти та твори для різних інструментів, має

справу з перекладом партитур, а це не тільки зобов'язує його до імітації звучання оркестрових інструментів, а й потребує певної виконавської дисципліни в темпах, у використанні педалі, у точності артикуляції, у почутті метру тощо. Як правило, студенти, які наполегливо навчаються в концертмейстерському класі, значно точніше й тонше прочитують нотний текст, їх виконання виразніші.

При формуванні концертмейстерської майстерності в студентів педагогічного коледжу спираємося на вищевикладені позиції.

Висновки. Таким чином, мистецтво концертмейстера – це основа музичного твору. Концертмейстерська діяльність поліфункціональна. Для створення цілісної звукової картини твору суттєвою є гармонія спільної творчої діяльності концертмейстера й соліста. Акцентуємо: важливе значення для концертмейстера має його вміння читати з аркуша. Для цього молодим музикантам радимо добре вивчати мистецтво акомпанементу в музичних школах, музично-педагогічних коледжах та вищих навчальних закладах.

Головна риса професійної майстерності концертмейстера – це здатність впливу на аудиторію шляхом передачі внутрішнього змісту художнього образу методом сценічного перевтілення. Саме в цьому й полягає його артистизм. Виконавська діяльність – це один із найважливіших чинників підвищення концертмейстером своєї майстерності.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблеми вбачаємо в детальнішому вивченні технологій формування виконавської майстерності концертмейстера.

Список використаної літератури

1. Кубанцева Е. И. Концертмейстерский класс : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. Москва : Академия, 2002. 192 с.
2. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. 2-ге вид., випр. Київ : Аконіт, 2008. Т. 3. 926 с.
3. Музыкальное исполнительство и современность : сб. ст. / сост. М. А. Смирнов. Москва : Музыка, 1988. Вып. 1. 318 с.
4. О работе концертмейстера : учеб. пособ. / ред.-сост. М. А. Смирнов. Москва : Музыка, 1974. 159 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017.

Богдан З. П., Полищук О. В., Герасимчук В. В. Формирование концертмейстерского мастерства в процессе профессиональной подготовки студента-музыканта

В статье рассматриваются аспекты концертмейстерского мастерства, которые проявляются в работе музыканта, выступающего на концертной эстраде партнером солистов. Освещается работа концертмейстера в различных направлениях: с солистами-вокалистами, солистами-инструменталистами, хором. Большое внимание уделяется развитию умения “читать с листа”. Отмечается специфика деятельности концертмейстера в работе с вокалистами.

Ключевые слова: концертмейстер-пианист, функции концертмейстера, мастерство, музыкально-исполнительские способности.

Bogdan Z., Polishchuk O., Gerasimchuk V. Piano Teachers Lutsk Pedagogical College Concertmaster's Proficiency Formation in the Process of the Professional Training of a Student-Musician

The article describes the aspects of concertmaster's proficiency, that reveal themselves in the work of a musician who acts on the concert stage as a partner of soloists. The article analyzes the concertmaster's role in different spheres such as: with soloists-vocalists, soloists-instrumentalists, and a choir. A lot of attention is drawn to the development of the skill "to read the notes from a sheet". The emphasis is made on the main aspects of the concertmaster's work with vocalists.

According to the National Doctrine of Education Development, the State program "Education" (Ukraine of XXI century), the strategic task of the higher school is the education of a creative person who is capable of performing productive professional activities at a high cultural and professional level. Nowadays the musical-pedagogical education requires a training, the musician needs to be a fully-educated specialist of a high cultural level and a big creative potential. The pedagogical proficiency and erudition of the future teacher will influence the expansion of the students' general outlook and the spiritual world. The concertmaster's performance takes a complex and pivotal role in a number of a problems, the solution of which requires different scientific approaches and the common efforts of the specialists in different spheres such as aesthetics, pedagogy, psychology, and musicology. Analysis of recent researches and publications: Analyses of the concertmaster's proficiency problem had been described in the works of many famous authors-musicians, such as: K. Vinogradov, R. Verkholaz, E. Kubantsev, M. Kryuchkov, B. Lomov, A. Lublin, R. Suleymanov, G. Shakhov, V. Grapova, VV. Krimchuzhina, Yu. Levchenko and others. However, at the same time, in our opinion, some aspects of this problem are still not discovered enough. Therefore, the objective of the article is to highlight the aspects of the concertmaster's activity in the process of the students professional training.

The analysis of musical and pedagogical literature allows to state that the concept of "concertmaster" has multiple meanings: concertmaster is the first violinist of the orchestra; concertmaster is a musician who leads each of the groups of string instruments in opera or symphony orchestras; The concertmaster is a pianist who assists the other performers (vocalists, instrumentalists, ballet actors) to learn their parties and accompany them during the concerts.

The Extensive Explanatory Dictionary of the Contemporary Ukrainian Language provides the meaning of the word "concertmaster" as "a pianist who helps conductors to learn their parties and accompany them during the concerts".

Key words: *concertmaster-pianist, concertmaster's functions, proficiency, musical performing skills.*